

Բ Ա Յ Զ Ե Վ Ի Կ Յ Ա Ն
Յ Ե Ր Ր Ո Ր Դ
Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ա Ց Ա Ն

55,
Գյուղատնտեսական ԱՆ. ԱՆԱՆՑԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԻ ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԻ
Ա.ԳՐՈ-ՋԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ

633.5
Ա-57

11.02.2013

19.11.7

633.5

Ա-57

24 SEP 2010

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԳՅՈՒՂԱՑՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՁԵԼԻ
 № 53 (153) ԳՐԱԳՈՐԱՆ № 53 (153)

Պետքատի տպարան
 Հրատարակ. № 7105
 Դրամվեր 7145 (Բ)
 Պատվեր 682
 Ցիքած 6000

Խմբ. Հ. Բ. ԱՍԼԱՆՈՎ

Հանձնված է արտադրության 28/II 1982 թ. Ս. Զ. Ե.
 Ցտպարված է 1982 թ.

ՊԱՅԳՐԱՐ ԲԱՄԱՆԱԿԻ ԱՆԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բամբակադործության զարգացումն արագացնելու մասին Համկոմկուսի Կենտկոմի պատմական վորոշումը կենսագործելու համար յերկու տարուց ալելի մղվող պայքարը մեղ հնարավորություն տվեց ընդհուպ մոտենալու բամբակի անկախության հարցի լուծմանը:

Մինչ այդ Միության սահմաններում ստացվող բամբակը բավարարում եր մեր տեքստիլ արդյունաբերության պահանջի 2/3 մասը միայն, իսկ 1/3-ը մենք հարկադրված եյինք ներմուծել արտասահմանից, այդ նպատակով տարեկան ծախսելով 150 միլիոն ռուբլի վոսկով:

Ծախսելով այդպիսի խոշոր գումար բամբակ ներմուծելու համար, մենք միևնույն ժամանակ հարկադրված եյինք սահմանափակել մեքենաների ներմուծումն արտասահմանից: Իսկ այդ նշանակում է, վոր մենք զրկվում եյինք մեր գործարանները կարճ ժամանակամիջոցում սարքավորելու հնարավորությունից, վորպեսզի նրանք գյուղատնտեսության տեխնիկական բազայի վերականգնման համար արտադրելին անհրաժեշտ քանակությամբ տրակտորներ, գութաններ, շարքացաններ և գյուղատնտեսական այլ գործիքներ:

Ահա թե ինչու ամեն մի կոլտնտեսական, ամեն մի աշխատավոր միջակ, չքավոր գյուղացի ուլտի դիտակցորեն պայքարի բամբակի անկախության համար, պարզ համոզված լինելով, վոր ազատվելով բամբակ ներմուծելուց, մենք հնարավորություն կունենանք լայնացնել մեր մեքենաշինական արդյունաբերության արտադրությունը՝ ալելի շատ սեփական տրակտորներ և այլ մեքենաներ ստանալու համար

1008
 35460

1755

և գրանցված աշխարհի կամրաքները իր իսկ կողմնակապակցի և չքավոր և միջակ գյուղացու տնտեսությունը:

Բամբակի անկախություն խնդիրը լուծելով, միաժամանակ մեր տեղատիլ արդյունաբերության համար մենք ստեղծում ենք հումքի ուժեղ բազա և նրա արտադրությունն է՛լ ավելի ծավալելով, ապահովում ենք աշխատավոր լայն մասսաների մատակարարումը:

Բամբակի ցանքի տարածություններն ընդարձակելու, բամբակադործության տեխնիկական վերադիման և մեքենացման բնագավառներում, վերջին տարիների ընթացքում մենք ձեռք ենք բերել վճարական հաջողություններ:

Բամբակադործության ասպարիզում ձեռք բերած նվաճումները մեզ հնարավորություն են տալիս Միության մեջ բամբակի ցանքերի տարածությունը 1932 թվին հասցնել 2 միլիոն 437 հազար հեկտարի՝ 1931 թ. 2 միլիոն 137 հազարի դիմաց: Այս ասպարիզում կոլտնտեսությունների տեսակաբար կշիռը 1931 թվին հասել էր 64 տոկոսի՝ 1930 թվին 39 տոկոսի դիմաց, ստեղծված է բամբակացան խոշոր խորհրդատնտեսությունների հոսիկու ցանց, վրոնք հանդիսանում են բամբակի կատարյալ «սուցիակիստական դործարաններ» — ղինված ագրոտեխնիկայի նորագույն արտադրական միջոցներով:

Կարճ ժամանակամիջոցում զգալի չափով առաջադիմել է բամբակադործության մեքենացումը. 1931 թվին բամբակացան հիմնական շրջաններում կադմակերպվել են 157, և այս տարվանից հիմնվում են 74 նոր ՄՏ կայաններ:

Այդ հաջողությունները ձեռք են բերված գյուղի կապիտալիստական տարրերի բոլոր մնացորդների գեմ դասուկարգային անողոր պայքար մղելով, ինչպես և անհաշտ պայքար ծավալելով այդ մնացորդների իդձերի արտահայտիչ գաշնակ հակահեղափոխական թափթիկների դեմ, հաղթահարելով դասակարգային թշնամու կատաղի գլոմադրությունը և հայտաբերելով ու ջախճախելով բամբակա-

դործության ղեկավար մարմիններում բուն դրած վնասարարական խմբավորումները: Հիմնովին պարտված են նոր շրջաններում բամբակադործության զարգացման անկախություն մասին յեղած թեորիաները (Ուկրայինայի, Հյուսիսային Կովկասի և Ղրիմի վերաբերյալ): Այդ շրջաններում բամբակի ցանքի տարածությունը 1932 թվին սահմանված է 406 հազար հեկտար՝ 1931 թվին 354-ի դիմաց:

Համկոմկուսի Կենտկոմի վորոշման համաձայն, Անդրկովկասը յերկրորդ հնդամյակում պետք է դառնա Խորհրդային Միության բամբակադործության 2-րդ հզոր բազան: Բամբակի ջրովի ցանքերի տարածությունն Անդրկովկասում 1932 թվին պետք է հասնի 291 հազար հեկտարի, վորից 233 հազար Ադրբեջանում, 30 հազար Հայաստանում և 28 հազար Վրաստանում: Բացի դրանից, անջրդի բամբակ Ադրբեջանում պիտի մշակվի մինչև 4.000 հեկտար, յեզիպտական բամբակ՝ մինչև 7 հազար, իսկ սածիլավոր բամբակ՝ սմբողջ Անդրկովկասում՝ 2.400 հեկտար, վորից Հայաստանում՝ 500 հեկտար:

Ուժեղացվում է բամբակադործության մեքենացման բազան. այդ նպատակով Անդրկովկասի բամբակադործական շրջաններում կադմակերպվում են 9 նոր ՄՏ կայաններ:

Բամբակադործության ասպարիզում խորհրդային իշխանություն ձեռք բերած այս նվաճումները հիմնականում կանխորոշում են բամբակադործության հետագա զարգացման ընթացքը: Սակայն այդ զարգացման տեմպերն ապահովելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև տեղի ունեցած խոշոր թերությունները՝ հետագայում դրանք հաղողություն մ վերացնելու համար:

Այդ թերությունները հիմնականում հանդիսացել և բամբակի պլանի վորակական ցուցանիշների և մշակման ժամկետների թերակատարումը: Այդ մոմենտների վրա մենք կանգ կառնենք, գծելով միաժամանակ նրանց հաղթահարելու, վերացնելու ուղիները:

Յյա Կաթողիկոսի Զամհոմկուսի Կենսկոմն իր 1881 թ. հոկտեմբերի 31-ի վորոշման մեջ տվել և անյերկայելի դիտելով ցուցումներ, արձանագրելով՝ «Անդրկովկասյան կուսակազմակերպությունները, մանավանդ Ադրբեջանը, իրենց ուշադրությունը պետք և նվիրեն գլխավորապես բամբակի հետադա տարածմանը, աշխատելով վոչ միայն բնական դարձակել բամբակի ցանքի տարածությունները, այլև մշակման վորակը վճռականապես բարելավել, ցանքը, մշակումը և հավաքը ժամանակին կատարել, բերքատվությունը բարձրացնել, բամբակադործության զարգացման բոլոր աշխատանքներում յեղնելով այն բանից, վոր Անդրկովկասը յերկրորդ հնգամյակում պետք և դառնա խորհրդային Միության բամբակադործության յերկրորդ հոյր բաղան»:

Բամբակադործության աշխատանքի աշխատողների հաջող լուծումը և Կենսկոմի դիրեկտիվի կենսադործումն ապահովելու համար մենք բայլչեիկյան յերրորդ զարնանապանը պետք և դիմավորենք՝ կենտրոնացնելով մեր շրջանային կազմակերպությունների ուշադրությունը կոլտոտեությունների կազմակերպչական-տնտեսական և քաղաքական ամրապնդման, ՄՏ Կայանների նախարարատեսական աշխատանքների, չքավոր, միջակ աշխատավորության և կոլտոտեականների ուժերը կազմակերպելու և բամբակադործության առկա բոլոր ուժերն ու միջոցները լրիվ ոգտադործելու վրա, նշանաբան ունենալով՝ բայլչեիկյան յերրորդ զարնանացանի քանակական ցուցանիշներն ապահովելով հանդերձ, ապահովել նաև վորակական բոլոր ցուցանիշների առավելագույն կատարումը:

ՀՈՂԻ ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԸ

Բերքի բարձրացման գլխավոր պայմաններից մեկն է հողի կանոնավոր մշակությունը: Բերքը հավաքելուց հետո հողն ամրանում, պնդանում է: Սերմի ծրելու համար ողն ու

խանավությունը բացակայում են այդպիսի հողերում, ուստի անհրաժեշտ և համապատասխան մշակություն է:

Մանալավը հենց աշնանից, բերքը հավաքելուց հետո այդ հողերը վարեն և, վորը կարելի յե անել թե՛ տրակտորով և թե՛ քաշող ուժով՝ դուլթանով: Նախ՝ հողը վարելիս հողի վերին շերտերի հետ կտրում ենք նաև մոլախոտերի արմատները և հողը շուտ տալիս: Աշնան և ձմրան ընթացքում այդ արմատներն արևի, քամու և ցրտի ազդեցության տակ չորանում և վոչնչանում են: Այդպիսով, աշնան հերկը բամբակի հողերը վորոշ չափով ազատում է բամբակի ամենաավելի թշնամուց՝ մոլախոտերից:

Յերկրորդ՝ յեթե հողն աշնանը մնում և առանց վարելու, հետևապես և պնդանում է: Այդ պնդացած հողի վրայով ձյան ջրերը և անձրևաջրերը, առանց հողի մեջ խորը ծծվելու, անարգել կերպով հոսում են և անցնում, իսկ հողի մեջ յեղած խոնավությունը հեշտությամբ դուրսիանում և՛ պնդացած հողում առաջացած մաղանութների միջոցով: Այդ պատճառով ել աշնան չվարած հողերն անընդունակ են սերմի ծրելու համար անհրաժեշտ խոնավությունը կուտակելու և պահպանելու:

Բոլորովին այլ պատկեր է ներկայացնում աշնան վարած հողը: Նախ՝ այդպիսի հողը հարուստ է լինում ողով: Յերկրորդ՝ նա հովաքում և ձմրան խոնավությունը, կլանելով փխրացած շերտի միջով թափանցող ջրերը: Այդ խոնավությունը նա պահպանում է վարած և փխրացրած հողաշերտում՝ ջուրը դուրսիացնող մաղանութների քայքայված լիներու հետևանքով, և ներքին շերտերից բարձրացող ջուրը կուտակվում է վերին շերտում: Այդպիսով, պարզ է, վոր աշնանավարի միջոցով մենք պայքարում ենք մոլախոտերի դեմ և միաժամանակ սերմի ծրելու համար ստեղծում ենք նախապայման արդյունք և ջրային պայմաններ, հավաքելով և խնայելով ձմրան ջրերը, մի հանդամանք, վոր կարևոր նշանակություն ունի մեր սակավաջուր քաշտային շրջանների

համար: Վերջապես, ծանր (կապալեն) և շաղկապված հո-
վերը, չիմանները, աշնանավարից հետո, անձրևների, ձը-
րան քամիների և սառնամանիքների աղդեցության տակ
փչրվում և փխրանում են, հեշտացնելով դարնան աշխա-
տանքները:

Վորպես 1932 թվի պլանի կատարումն ապահովող ագ-
րոձեռնարկում, մեր բամբակացան շրջաններում աշնան վար
պլանի արվելը 15.000 հեկտար, սակայն ՄՏ Կայանների թույլ
աշխատանքների և մասամբ վերահաս ձմռան պատճառով
այդ առաջադրանքը թերակատարված է: Ուստի, վերոհիշ-
յալ պլանը կատարելու համար անհրաժեշտ է դիմել վաղ
դարնան վարի՝ ժամանակին ցանքի աշխատանքներն ապա-
հովելու համար:

Աշնան վարը նպաստում է բերքի բարձրացման, նաև
հնարավորություն է տալիս դարնանը, առանց ուշացումնե-
րի, ժամանակին կատարել ցանքը: Բոլորին էլ հայտնի չէ,
թե ցանքը ժամանակին կատարելը վորքան մեծ նշանակու-
թյուն ունի: Ամեն մի ուշացած օրը զրավորեն իջեցնում է
բերքատվությունը:

Բացառիկ է աշնանավարի վորակի դերը բերքատվու-
թյան բարձրացման համար: Վատ կատարած հերկը և առ-
հասարակ հողի նախացանքային վատ մշակությունը սերմի
ծլելու համար ստեղծում են աննպաստ պայմաններ: Ծիլելը
լինում են անհավասար և նոսր: Ինչքան էլ աշխատենք հե-
տադալում այդ բացը լրացնել լավ մշակությամբ, այնու-
ամենայնիվ, անխուսափելի չէ ցածր բերքատվությունը:

1931 թվի դարնանցանի ցածր բերքն այդ է պայցու-
յում, վորի հիմնական պատճառներից մեկն այդ տարվա
դարնան և աշնան վատորակ վարն էր: Ըստ շրջանների կա-
տարած մի շարք հետազոտությունները տալիս են այդպիսի
անվերակ վարի պատկերը:

Տրակտորով վար անողները դաշտի գլխամասներում թո-
ղել են չվարած հողերի մեծ տարածություններ, ինչպես և

վարի յերկայնքով, ահռաների միջև, չվարած և չուռ չտված
հողով ծածկված հողաչեքները, վորոնց վրայի մոլախոտերն
այս պատճառով չեն վռնչացվել: Սրա հետևանքը յեղել է
այն, վոր բամբակը ծլելուց հետո, դաշտում զգալի տարա-
ծություններ մնացել են բաց, ծածկված սոսկ մոլախոտե-
րով:

Անբավարար է յեղել նաև վարի խորությունն այն աս-
տիճան, վոր շատ տեղերում փխրացրած հողը չի բավարարել
նույնիսկ մարկոս անելիս՝ խմբեր կազմելու համար: Բացի
դրանից, մի շարք տեղերում դարնանավարը կատարվել է
ցեխոտ հողերում, դաշտում առաջացնելով խոշոր, աճու-
ցած ցեմենտացած հողակոշտեր:

Այս բոլորը հետևանք է ՄՏ Կայանների թույլ դեկավա-
րություն, վարի աշխատանքներին ՄՏ Կայանների և կոլ-
տնտեսությունների տեխնիկական հսկողության բացակա-
յություն: Այդ կազմակերպությունները միանգամայն աչքա-
թող եյին արել աշխատանքի վորակի խնդիրները:

Հաճախ անփորձ և անվորակ տրակտորիստները, ընկ-
նելով քանակի հետևից, փչացրել են աշխատանքի վորակը:
ՄՏ Կայանները վարը կատարել են ցեխ ժամանակ, կամ գե-
լերները՝ առանց համապատասխան լուսավորության: ՄՏ
Կայանի աշխատանքների մեջ տիրել է դիմադրկություն,
վորի հետևանքով տրակտորները հաճախալի փչանալով
վարի ամենայնուրե շրջանում յերկար ժամանակ յեղել են
նորոգման մեջ: Նորոգումները կատարվել են թերի, և այս
պատճառով արակտորային պարկը չի ոգտագործվել իր լրիվ
կարողությամբ:

1932 թ. դարնանացանն անցյալ տալիս թերություննե-
րից դերժ պահելու համար անհրաժեշտ է, վոր ՄՏ Կայան-
ները վերակառուցեն իրենց աշխատանքները՝ այս տարվա
վարի պլանը թե՛ քանակով և թե՛ վորակով լրիվ կատարե-
լու նշանաբանով:

Վարի վորակը բարձրացնելու նպատակով անհրաժեշտ

և հաղթել հողի խոշոր մասերին, ձխացնելով առանձին հողամասերը, վերացնելով միջնակները, վորպեսզի տրակտորը կարողանա ազատ պտույտներ կատարել դաշտում և խուսափել հողամասերի գլուխները չվարելուց։ Խոշոր տարածությունը կհերկվի լրիվ և հավասար, բաց տեղեր չեն լինի, ցանքի մեքենացման դեպքում ևլ հնարավոր կլինի ցանքը կատարել տրակտորով, և դաշտը հավասարապես կծածկվի բամբակով, առանց բացուտների, քաչալ տեղերի և, հետևապես կտա մեղ մեր ցանկացած առատ բերքը։ Այսպիսի մասերին ստեղծելու աշխատանքները պետք է կազմեն կոլտնտեսությունների և դյուղական կազմակերպությունների ուղադրության կենտրոնը դարնանավարի նախապատրաստման ընթացքում։ Մի խնդիր էլ վարի նախահան աշխատանքների ընթացքում չպետք է աչքաթող անել, այդ՝ հողերի դասավորումն է։ Բրիգադիքը պետք է նախորդ պարզի, թե ինչպես պետք է տանել տրակտորը։ Այս աշխատանքը մտածված կատարելու դեպքում վոչ առուներ կփչանան, վոչ էլ հողամասի գլուխներ կմնան առանց վարելու։

Պետք է դիտարկել շատ խոնավ հողեր վարելուց։ Այս դեպքում, ինչպես վերը ասացինք, վարն առաջացնում է այնպիսի ցեմենտացում, վորի հետևանքով ցանքը ապարդյուն է անցնում, սերմերը ծիլ չեն տալիս, կամ շատ չնչին քանակով են ծլում։ Հետագա կրկնացանն էլ չի ոգնում։ Դրությունը չի վրկում նաև այդ հողի հետագա մշակումը, ուստի բամբակացանները չպետք է տարվեն վարի պլանի ձևական կատարումով և վարեն շատ խոնավ հողերը։

Այս հանգամանքը մեկն է այն գլխավոր մոմենտներից, վորը պետք է դրվի վարի վորակի բարձրացման հիմքում՝ առաջիկա բայլենիկյան դարնանացանին։

Ժամանակին կատարած վարը բերքի բարձրացման գրավականն է։

Անան վարը պետք է անել բամբակահավաքը վերջաց-

նելուց հետո անմիջապես, նախորդ հավաքելով դոզանները և բամբակի ցողունները։

Յեթե աշնանավարը լրիվ չի կատարվել, ապա վարը պետք է կատարել վաղ դարնան, նախապատրաստելով տրակտորային պարկը և ձխա-յեղան շարքերն այն հաշվով, վոր վարի ժամանակը հասնելուն պես անմիջապես կաղմակերպված ձևով սկսվեն այդ աշխատանքները։

Վարի խորությունը նույնպես կարևոր նշանակություն ունի։ Ինչպես վերը հիշեցինք՝ հետադոտությունները ցույց են տվել, վոր անցյալ տարի վարը տեղ-տեղ կատարվել է այնքան մակերեսորեն, վոր փխրացրած հողը հաղվի բամբարակը և մարկոսի թմբը քաչելու համար և մարդի մեջ փխրացրած հող չի մնացել։ Ուստի, ցանած սերմերը յերես են ընկել, կամ նույնիսկ բաց են մնացել, քամուց, արևից չորացել կորել են։ Այդպիսի տեղերում սերմը չի ծլել, կամ ծլել են հատ ու կենտ։

Այդ անշուշտ, հետևանք է նրա, վորի վարի խորության ու վորակի վրա բավարար ուղադրություն չեն դարձրել վոչ ՄՏ կայանները և վոչ էլ կոլտնտեսությունները։ Աչքաթող է արվել այն հանգամանքը, վոր խոնավությունը սերմի ծիլու գլխավոր նախապայմանն է, դրա համար սերմը հողի մեջ պիտի ընկնի դոնե մինչև մի վերջով խորությամբ։ Աշնան կամ վաղ դարնան կանոնավոր կատարված վարը պետք է ունենա 18-20 սմ. խորություն, վորպեսզի հողի վերնաշերտում կուտակվի անհրաժեշտ խոնավություն և անբացիան կանոնավոր ընթանա. մի հանգամանք, վոր վճռական նշանակություն ունի նոր ծլած և արմատակալվող մատուղ բամբակի առողջ դարդացման համար։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Աշնան վարը վերջացնելուց անմիջապես հետո լավ բամբակագործը պիտի կատարի աշնան արաթ, այն է՝ խոշոր կոշտերով վարած հողի վրա բաց թողնի այնքան ջուր, վոր

այդ կոչուները ջուրը ծծեն իրենց մեջ: Հետադարձում այդ ջուրը հողի վարած շերտերում սառչում է և ցրտահար է առնում մոլախոտերի արմատները, հասցնելով նրանց ուժգին հարված: Նույն ցրտահարությամբ վոչնչացվում են դուրս շրջված հողերի մեջ ձմեռող բամբակի մի շարք վնասատուները, իսկ ջուրը ծծած հողի կոչուները փախկում և փխրաւում են:

Աշնան արաթը, լացի վերոհիշյալից, ունի նաև այն առավելութունը, վոր ուշ աշնանը կամ ձմռան սկզբին ջուր ստանալ անհամեմատ հեշտ է: Բացի դրանից, յեթե աշնանը, կամ ձմռան սկզբին հողը լավ է ջրած և հաղեցված է ջրով, ապա դարձան նրա ունեցած խոնավությունը միանդամայն բավական է, և կոլտնտեսականը կարող է հողն ուղղակի վարել ու ցանել՝ առանց նախապես ջրելու, հետևապես ցանքը չի ուշանա, վորովհետև ցանք անելը կախված չի լինի վոչ անձրևներից և վոչ ել ջրի հերթից, վորը դարձնանը դժվարությամբ է ստացվում:

Անցյալ աշնան արաթի պլանը տրված էր 10.000 հեկտարի չափով, սակայն փաստորեն կատարվեց 750 հեկտար՝ այդ դործով զբաղվող կազմակերպութունների թույլ աշխատանքի հետևանքով:

Աշնան արաթը դարձանը դարկ է տալիս չվոչնչացված մոլախոտերի բուռն աճմանը և վաղ դարձանը դաշտը ծածկվում է մոլախոտերով: Բամբակացանը հնարավորություն ունի կրկնավար անելով՝ հաջողությամբ պայքարել այդ մոլախոտերի դեմ, վոչնչացնելով նրանց ավելի շուտ, քան նրանք կխեղդեն բամբակի մատաղ ծիլերը մինչև արմատակալելը և սմբանալը:

Այդպիսով, նախքան առաջին քաղհանը, մոլախոտերը մեկ անգամ վոչնչացվում են, ուստի բամբակն սկզբից ևեթ հնարավորություն է ստանում աղատորեն աճելու:

Արաթի համար պետք է կատարել հողերի ընտրություն, վորովհետև կան այնպիսի հողեր, վորտեղ արաթը բողա-

սական հետևանքներ է տալիս: Այսպես՝ արաթ չի կարելի անել շատ թեթև ավազային և ծանր կավային ու ճահճացած հողերը:

Եթե հնարավոր չի աշնան արաթ անել, այդ դեպքում պետք է անել դարձանը, կամ հողին տալ նախացանային ջուր: Գարնան արաթը պետք է այնպես դասավորել, վոր «քեչը» զալուց անմիջապես հետո հնարավոր լինի կրկնավար անել և ցանել: Արաթի դործում ուշադրությունից չպետք է վրոպի նաև վորակի խնդիրը: Անհամապատասխան հողերի անկանոն, անվորակ արաթն իջեցնում է բերքատվությունը:

Արաթ արվող հողամասը պետք է ունենա կանոնավոր հարթություն, հակառակ դեպքում՝ ինչպես մեր մի քանի շրջաններում կատարած արաթի վործը ցույց է տալիս՝ պետք յեղած հարթությունից դուրկ դաշտերում արաթի ջուրը կուտակվում է փոսերում և ճահճանում: Այդ լճացած ջրերն ուշ են չորանում, մինչդեռ դաշտի ավելի բարձր մասերը վաղուց չորացած և նույնիսկ խոնավությունը կորցրած են լինում:

Այս ամենից պետք է խուսափի արաթ անող կոլտնտեսական բաժնակացանը, վորով և կապահովի իր դաշտի առատ բերքը, վորովհետև՝ ինչպես ասացինք՝ արաթը տրնտեսում է ջուրը, հաջողությամբ պայքարում է վնասատուների և մոլախոտերի դեմ, թե՛ ձմռան ընթացքում վոչնչացնելով նրանց արմատները ցրտահարությամբ և թե՛ դարձանը դարկ տալով նրանց աճմանն ու, այսպիսով, հնարավորություն տալով միանգամից վոչնչացնել մոլախոտերը ցանքից առաջ:

Հայտնի չէ, վոր բամբակի բերքատվության սեփականից պետք է վաղ ցանք կատարել, վորի համար անհրաժեշտ է, վոր հողում վորոշ ջերմություն լինի: Յերբ հողի մեջ այդ ջերմությունը հասնում է 15-16 աստիճանի, այդ բամբակի սերմի ծիլու համար հանդիսանում է ամենա-

նպատակաւոր ջերմութիւնը: Այն հողը, վոր արաթ չի ար-
վել, անհրաժեշտ ե ջրել ցանելուց անմիջապէս հետո (սապո-
սովար), իսկ այդ ջրով մենք իջեցնում ենք հողի ջերմու-
թյան աստիճանը: Ջրելու հետեանքով իջեցված ջերմու-
թյունը թաց հողը վերականգնում ե մի քանի օրվա ըն-
թացքում, հետեապէս այդ օրերը կորչում են, ուշացնելով
սերմի ծլելը ե հետագայում բամբակի դարգացման բոլոր
ֆազերը, վերջին հաշիւով, կրճատելով նաև հասունացած
կնդուղների թիւը, հետեապէս ե բերքը: Այդ պատճառով
եւ բերքատուության բարձրացման տեսակետից խոշոր դեր ե
խաղում գարնան արաթը՝ ազատելով դաշտը ցանքից հետո
անմիջապէս ջրելու հոգսից, հնարավորութիւն ե տալիս
պահպանելու հողի ջերմութիւնը, վոր անհրաժեշտ ե սեր-
մի ժամանակին ծլելու համար:

Բացի դրանից, ցանքից հետո ջուր տալուց (ստացու-
վար) քեշ ե գալիս, դաշտը չորանալիս, մասնավորապէս
ծանր կալալին ե անբաւարար մշակված հողերում, առա-
ջացող կեղեվը հաճախ լինում ե ափսոսանք չառ ե պինդ, վոր
բամբակի ծլելը չեն կարողանում հաղթահարել այդ կե-
ղեվի դիմադրութիւնը, չեն կարողանում ծակել այն ե
դուրս գալ, յիթե բամբակացանն ողնության չի հասնում
ժամանակին դաշտը փոցխելով, ե կեղեվը ջարդելով: Այդ-
պիսի դեպքերում ծլելը վտանգվում են, կարող են մնալ
դետնի տակ ե փոխել, կամ ուշ ծլելով, մնալ թույլ, հետե-
վապէս ե ավելի յենթակա լինել հիվանդութիւնների: Իսկ
յիթե քեշ տալը, կեղեվը ջարդելու աշխատանքներն ուշանան,
տպա գոյացած մազանոթներով հողի մեջ յեղած խոնավու-
թյունը չուտով կչոգիանա ե սերմի ծլելը կվտանգվի հողում՝
անհրաժեշտ խոնավության սակավության պատճառով: Ա-
հա սապսովարի այս բացասական կողմերը ե արաթի այս
սուսկնութիւնները պետք ե աչքի առաջ ունենալով յու-
րօքանչոր կոլտնտեսութիւն, չքաւոր ե միջակ գյուղացի,

լարեն իրենց բոլոր ուժերը՝ իրենց դաշտերն արաթի անելու,
լինի այդ աշնանը, կամ թեկուզ գարնանը:

1931 թ. ագրոճեռնարկումների պլանով աշնան առթիւ
նախատեսված եր 10.000 հեկտար: Սակայն տեղերում այդ
աշխատանքը ժամանակին չնախաձեռնելու ե, մյուս կողմից
եւ, ճյան անսպասելի շատ գալու պատճառով այդ պլանը
տապալվեց, ուստի մեր առաջ ամենայն լրջութեամբ դրված
ե գարնան արաթի խնդիրը:

Գարնան արաթը, վորպէս բայընիլյան յերրորդ գար-
նանացանի հիմնական խնդիրներից մեկը՝ պետք ե կատար-
վի պլանով նախատեսված լրիւ չափով:

ԿՐԿՆԱՀԵՐԿ ՅԵՎ, ՓՈՑԻՍ

Աշնան վարած հողը գարնանը հաւառակ ուղղութեամբ
նորից պետք ե կրկնահերկ անել: Կրկնահերկը կատարելիս
մեծ ուշադրութիւն պետք ե դարձնել վարի խորութեան
վրա, վորը պետք ե 6-8 մմ.-ից պակաս չլինի: Այս շերտը
փափուկ ե արեւից տաքացած շերտ ե, նրա մեջ ծլելը ժա-
մանակին են դուրս գալիս, իսկ ավելի խորը վարած դեպ-
քում ծլելն ուշանում են ե յենթարկվում մոլախոտերից
խեղդվելու վտանգին: Ինչ վորքան մեծ ե կրկնահերկի նշա-
նակութիւնը, այդ ցույց տվեց անցյալ տարվա փորձը,
յերբ Ղուրդուղուլու չրջանի մի շարք գյուղերում, ինչպէս
Արտաշատում, Մարգարայում, Մոլլա-Բայազետում ե այլ
չրջանների մի շարք կոլտնտեսութիւններում, վորտեղ
կրկնահերկ չեր կատարվել, դաշտերը ծածկվել եյին մոլա-
խոտերով ե բերք չեյին տվել: Այդ դաշտերի վրա գործա-
դրած աշխատանքը ապարդիւն անցավ:

Կրկնահերկը կատարելուց հետո անհրաժեշտ ե զիդ-
դադ փոցխով դաշտի մակերեւոյթը յերկարութեամբ ե
լայնութեամբ փոցխել՝ նրան հարթելու ե մոլախոտերի
մնացորդները հեռացնելու համար: Փոցխով հավաքված
մոլախոտերը ե նրանց արմատները անհրաժեշտ ե դաշտից

դուրս տանելու և այլու: Արաթի դեպքում այս աշխատանքները պետք է ժամանակին կատարել, վորպեսզի դաշտը չչորանա այդ արաթի ջուրն իդուր չկորչի, ինչպես անցյալ զարնանն այդ տեղի ունեցավ մեր մի քանի շրջաններում, յերբ Մ. Տ. կայանները ժամանակին չկատարեցին կրկնահերկը, որինակ՝ Թաղա գյուղում, Աղհամ գյուղում, Ղաղաղ գյուղում և այլ գյուղերում:

ՊԱՐԱՐՏԱՅՈՒՄ

Բերքի բարձրացման համար, բացի հողի ռացիոնալ ժաշկությունից, մեծ նշանակություն ունի նաև պարարտացումը, մանավանդ բամբակացան շրջաններում, վորտեղ միևնույն հողի վրա անընդհատ բամբակ ցանելով, մենք ամեն տարի բերքի հետ հողից վերցնում ենք նաև մեծ քանակությամբ սննդանյութեր, վորոնք անհրաժեշտ են նաև հետևյալ տարվա բերքի համար: Ուստի, անհրաժեշտ է հողաանել հողից վերցրած սննդանյութերը նորից հողին վերադարձնելու մասին, հողի բերքատվությունը բարձրացնելու համար:

Հողի բերքատվությունը բարձրացնելու հիմնական միջոցներից մեկը հանքային նյութերով պարարտացումն է, վորին մեր ղեկավար մարմինները մեծ նշանակություն են տալիս: Բամբակի այս տարվա զարնանացանի ազդեցության հիմնականները պլանով նախատեսված է պարարտացնել 8.900 հեկտար, վորն անցյալ տարվա պարարտացրած 14.000 հեկտարի հետ միասին կազմելու յե 23.000 հեկտար հանքային նյութերով պարարտացրած հողեր այս տարվա ցանքերի համար, վորովհետև անցյալ տարվա պարարտանյութերի ազդեցությունը շարունակվելու յե նաև այս տարի:

Թե ինչպիսի մեծ եփեկտ է տալիս պարարտացումը մեր բամբակի գաշտերի բերքատվության բարձրացման գործում, ապացուցում են կոլտնտեսություններում և փորձա-

դաշտերում կատարված փորձերը, վորոնց արդյունքները վրայուն կերպով ապացուցեցին, թե վորքան մեծ է մեր բամբակացան շրջանների հողերի ֆոսֆորային և ազոտային պարարտանյութերի կարիքը:

Հիշված փորձերը ցույց են տալիս նաև առանձին պարարտանյութերի դործադրությունից ստացած արդյունքները, բերքատվության բարձրացման աստիճանը: Այսպես, որինակ, կալիումով պարարտացումը վոչ մի եփեկտ չի տվել, նույնիսկ մի քանի տեղ նրա ազդեցությունը բացասական է յեղել: Ֆոսֆորային պարարտանյութերի ազդեցությունը բամբակի բերքի վրա թույլ է յեղել, բարձրացնելով այն ընդամենը 11,4 % -ով (Տես. ընկ. Պ. Բալանթյանի «Հանքային պարարտանյութերի կոլեկտիվ փորձերի արդյունքները 1929 թ. Խորհրդային Հայաստանում» աշխատությունը): Մոտավորապես նույն պատկերն են տալիս նաև Անդրկովկասյան Բամբակի Գիտահետազոտական Ինստիտուտի փորձերը:

Ազոտային պարարտանյութերն իրենց ազդեցությամբ առաջին տեղն են բռնում, սակայն, յերբ ազոտային և ֆոսֆորային պարարտանյութերը միասին ենք մոպնում, այդ դեպքում ստացվում է բերքի ամենամեծ բարձրացում, վորը հասնում է մինչև 30 %:

Ոգտվելով ընկ. Բալանթյանի վերև հիշված աշխատության տեղեկություններից, բերում ենք հետևյալ շատ հետաքրքրական թվերը, վորոնք ապացուցում են, թե վորքան մեծ է հանքային պարարտանյութերի դերը բերքի բարձրացման գործում: Այդ թվերը ցույց են տալիս շրջաններում կատարված փորձերի փաստական արդյունքները:—

1928
35460

Շ Ր Զ Ա Ն Ն Ե Ր	Մեկ հեկտարի բերքը՝ ցենտներով				Բերքի հավելումը % -ով		
	Առանց պարարտ.	Ազոտով	Ֆոսֆորով	Ազոտ և ֆոսֆորի միասին	Ազոտ	Ֆոսֆոր	Ազոտ և ֆոսֆորի միասին
Ղուրղուղուկ	8,71	10,84	9,99	12,02	24	15	38
Զանգեբասար	15,56	20,50	17,72	20,62	24	7	25
Հրազդան	14,06	18,27	16,33	19,35	30	16	37
Եջմիածին	7,57	8,79	8,72	9,92	4	15	31

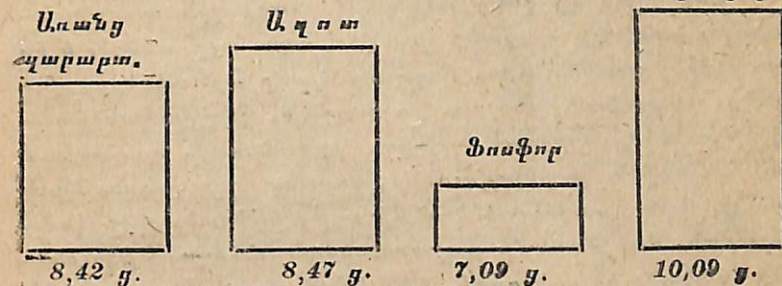
ԱՌՄՆՁԻՆ ԳՅՈՒՂԵՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՓՈՐՁԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Գ Յ Ո Ւ Ղ Ե Ր	Մեկ հեկտ. բերքը՝ ցենտներով				Բերքի հավելումը % -ով		
	Առանց պարարտ.	Ազոտով	Ֆոսֆորով	Ազոտ և ֆոսֆորի միասին	Ազոտ	Ֆոսֆոր	Ազոտ և ֆոսֆորի միասին
Թաղադուղ (Հրազդանի շրջան)	17,3	21,59	20,96	25,3	25	18	46
Շահրիար (Ղուրղուղուկի շրջան)	6,69	8,65	8,05	9,29	29	20	39
Զափաբաղ (Ղուրղ.)	6,54	8,19	6,87	10,06	25	5	54
Զիկդավալ (Ղամաբուլ)	10,17	10,44	9,79	12,02	3	4	18

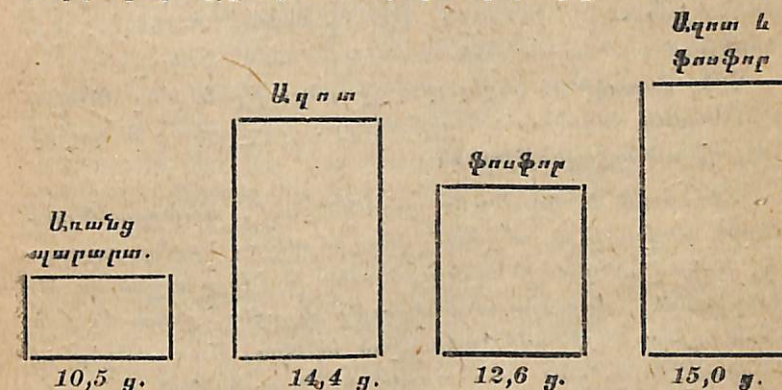
Համարյա նույն արդյունքներն են տվել Եջմիածնում 1928 թվին և Ղուրղուղուկում 1928 և 1929 թվերին դրված մասսայական փորձերը:

Հետևյալ դիտարկումը ցույց է տալիս Եջմիածնում 1928 թվին դրված մասսայական փորձերի արդյունքը հեկտարից:

Դ ի ա գ ր ա մ

Ղուրղուղուկում շրջանի մասսայական փորձերը 1928 և 1929 թ.

այս արդյունքները մեզ պարզ ցույց են տալիս, թե պարարտանյութը, այն էլ նրա ամենահաջող ձևը՝ ազոտի և ֆոսֆորի խառնուրդը ինչպես բարձրացնում է բերքը 30 %:

Գյուղատնտեսության ոռոգիչության վերականգնումը մեր առաջ դրել է բերքատվության բարձրացման մարտական խնդիրը, վերի գլխավոր լծակներից մեկը հանդիսանում է հանքային պարարտացումը: Այս տարվա վերջին Ղարաբլիսայում պետք է պատրաստ լինի ցիանամիդի գործարանը, վորը տարեկան մեզ պետք է տա 18.000 տոննա պարարտանյութ: Գործարանը մեր դաշտերին կտա ազոտ և

տառնյակ փթերով կբարձրացնի բամբակի բերքատվու-
թյունը:

Յեւ յեթե մի շարք տեղերում հանքային պարարտա-
նյութը ցանկալի արդյունք չի տվել, ապա այդ ունեցել է իր
առանձին պատճառները: Բացառութեամբ այն հողերի, վո-
րոնք, ստրուկտուրան շատ քայքայված, ֆիզիկական հատ-
կությունները կորցրած լինելու պատճառով, պահանջում
են հիմնական բարելավումներ, վերտեղ զգալի ոգւթյուն
ցույց կտա առվույտի կամ մի այլ թիթեռածաղիկի կուլ-
տուրան. մեծ մասամբ պարարտացման անհաջողութուննե-
րը հետևանք են այն բանի, թե կոլտնտեսական ինչպես է
կատարել պարարտացումը, տվյալ դեպքում ինչպես է յեղել
նրա աշխատանքի վորակը: Ահա գլխավոր մոմենտը, վոր
բնորոշում է հետագա աշխատանքի ամբողջ եփեկար:

Ի՞նչ վորակի յե յեղել պարարտանյութը և ի՞նչ ձևով է
այն մացվել հողը՝ ահա գլխավորը, վորը պետք է պարզի
անցյալի անհաջողություններ:

Տեղերում և կոլտնտեսութուններում, պարարտանյու-
թերին անփութ և անխնամ վերաբերվելը, նրանց բացող-
յա, խոնավ տեղում թողնելը, նրանց թրջվելը պատճառ են
հանդիսացել, վոր պարարտանյութը փչացել, քարացել է և
հետագայում չի տվել սպառված եփեկտ: Շատ տեղերում
փչացած, քարացած պարարտանյութն ստիպված են յեղել
նորից ջարդել, ծեծել, հետո դաշտ տանել, վորպիսի հան-
դամանքն աշխատանքը կրկնապատկել է:

Մյուս կողմից պարարտացման անհաջողութունը հե-
տևանք է յեղել պարարտանյութի հողը մացնելու ձևի, վո-
րը մեր բամբակացանները շատ տեղերում անկանոն են կա-
տարել, պարարտանյութը տեղ-տեղ համարյա կոշտերով
են թափել, վորից մատաղ ծիլերն այրվել են, կամ այնքան
քիչ պարարտանյութ են տվել, վոր նա վոչ մի աղդեցու-
թյուն չի ունեցել:

Աչքաթող չպետք է անել նաև պարարտանյութը մացնե-
լու ժամկետը և քանակը:

Այստեղ միանգամայն պարզ է, վոր պարարտանյութի
վորակն ահագին դեր է խաղում, ուստի խնամքով պահած
պարարտանյութը միայն կտա այն եփեկտը, վորը մենք
սպասում ենք: Միևնույն ժամանակ, պարարտանյութը հո-
ղի մեջ մացնելիս պիտի վոչ թե անհավասար կույտերով
թափել, այդ հավասարաչափ, ինչպես շաղացան անելիս, և
փոել դաշտի ամբողջ տարածութեան վրա:

Պարարտանյութը մացնելու համար տարբեր ժամկետ-
ներ կան:

Ըստ Անդրբամբ. Գիտ. Հետազոտ. Ինստիտուտի տվյալ-
ների, ամենանպատեկահարմարն է պարարտանյութը մացնել
ցանքից առաջ «բացառութեամբ սելիտրայի», այն ել կրկնա-
հերկից կամ վարից առաջ, վորպեսզի հնարավոր լինի գու-
թանով (նորմալ 8-20 սմ. խորութեամբ) վարած պարարտա-
նյութը լավ խառնել հողի մեջ: Արաթի դեպքում ել նույն-
պես նպատեկահարմար է պարարտանյութը հողի մեջ մըտ-
ցնել արաթից առաջ:

Ինչ վերաբերում է քանակին, այդ կախված է հողի
հատկություններից, նրա այս կամ այն պարարտանյութի
կարիքից: Հայաստանի հանքային պարարտացման ցանցն
իր փորձերը դնում է մեր չրջանների տարբեր կետերում,
պարզելու համար այս կամ այն հողի պահանջը պարարտա-
նյութի տեսակի և քանակի վերաբերմամբ 14 տոկ. սուպեր-
ֆոսֆատով և 20% սուլֆատ ամոնիումով պարարտացնելու
դեպքում նպատեկահարմար է մի հեկտարին տալ 300 կիլո-
գրամ առաջինից և 350 կիլոգրամ յերկրորդից, հարաբերու-
թյունը և դողրրովկան (չափը) փոխելով առանձին դեպքե-
րում, վորը կախված է հողի քիմիական կազմությունից
և պահանջից: Տեղերում այս հարցում պետք է ղեկավարվել
ՄՏ Կայանների աղբոնոմի ցուցումներով:

Մի հանգամանք, վոր նույնպս հսկայական դեր է խա-

դեմ պարարտացումն եֆեկտի տնտեսությունը, այդ առաջին քաղհանը ժամանակին կատարելն է: Հողի մեջ մտցրած աննշանյութից ոգտվում են մոլախոտերը և արագ զարգանալով, խեղդում են բամբակի մատաղ ծիլերը: Այս դեպքում պարարտացումը մասացական աղղեցությունն է ունենում, և մի շարք տեղերում առաջին քաղհանի ուշացումն է յեղել պատճառը, վոր պարարտանյութը միջ մի եֆեկտ չի տվել:

Ժամկետին կատարած առաջին քաղհանը գլխավոր նախապայմանն է պարարտացրած դաշտից սպասված եֆեկտը ստանալու համար: Այդ հանգամանքը լավ պիտի հիշի ամեն մի կոլտնտեսական պարատանյութը դաշտ մտցնելիս, այլապես նրա աշխատանքը ապարդյուն կանցնի:

ԱԿՈՍԱՅԻՆ ՁԵՎՈՎ ՁՐԵԼԸ

Յերբ հողը մշակված, փոցխած է, կարելի չե ձեռնարկել մարդեր կապելուն: Մարդերի ձևավորումը կախված է ջրելու ձևից և մեխանիզացիայի աստիճանից: Մեզ մոտ մեծ մասամբ տարածված են յերկու մետրանոց մարդերը, վորոնք ջրվում են վողոգման ձևով: Այս ձևվի բացասական կողմերը շատ են: Մեր առաջ դրված է այս ձևվի վերացման խնդիրը:

Ակոսներով ջրելը բամբակագործական փորձագիտական կազմակերպությունների կողմից արդեն ապացուցված է և մասսայականացված Միջին Ասիայի հանրապետություններում:

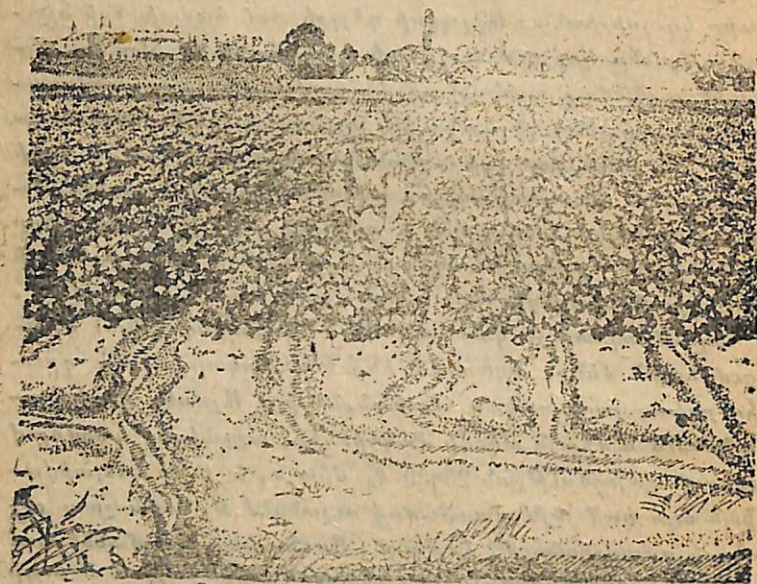
Անդրյերկոմն իր ս/թ. նոյեմբերի վորոշումով առաջարկում է այս տարի մեծ ուշադրություն դարձնել ակոսային օխտեմը մտցնելու վրա: Այս ձևեն այն է, վոր նախորդ չեն մարկոսում և թմբեր չեն կապում: Շարքացան արած դաշտի ամբողջ տարածություն վրա շարքերի արանքներում կուլտիվատորով նեղ ակոսներ են անցկացնում: Ջրելիս, ջուրն անցնում է այդ ակոսիկների միջով: Ակոսները լինում են 10-ից մինչև 26-27 սմ. լայնությամբ: Ինչ-

պես պետք, մարկոսը մեղմից ահագին ժամանակ է ծախսե խում: Ամենավերի շերտը, բերրի և լավ հողն ոգտաադործվում է թմբեր կապելու համար: Ջրային պայմաններն է լայնքան բարեհաջող չեն: Ջրելուց հետո մարդի ամբողջ մակերեսը, կեղևակալում է, վորի մեջ առաջացրած մարդանոթներով ջուրն արագ դուրսիանում է: Բավական է այս դեպքում մի կամ յերկու որ կուլտիվացիան ուշացնել, և ջուրը կդուրսիանա: Այդպիսի դեպքերում հաճախ ջրի նշանակությունը կորչում է: Բացի դրանից, այդ կեղևվը վերացնելու համար պահանջում են բավականաչափ բանվորական ձեռքեր: Իսկ կեղևակալեն այս ձևով ջրելիս անխուսափելի չե, քանի վոր ջրի արագ հոսանքը փչացնում է հողի ֆիզիկական հատկությունը, քանդելով հողի կառուցվածքը, խախտելով անբացիան, զրկելով բույսի արմատները պահանջված քանակի ողից: Այդ հիման վրա յեվ հողի բիոլոգիական պրոցեսները շատ դանդաղ են կատարվում, և հողում աղոտը չի կուտակվում: Ակոսներով ջրելու դեպքում նախ՝ մենք աղատում ենք կեղևակալումից և դրանից բխող բացասական հետևանքներից: Այստեղ կեղևվ առաջանում է միայն ակոսի մակերեսին, այդպիսով կազմելով ամբողջ տարածության 25-30 % միայն, և յեթե կուլտիվացիան այս կամ այն պատճառով ուշանում է, ապա շատ քիչ ջուր է դուրսիանում, կորչում: Ամենավատ պայմաններում ել ջուրը, ակոսներով ջրելու դեպքում, տնտեսվում է հողի մեջ: Ջրելուց անմիջապես հետո բանվորական ձեռքերի այնպիսի ճշգրտամ չի ստեղծվում, ինչպես մարդերի դեպքում, յերբ ամեն մի ուշացած որը տալիս է ջրի ահագին կորուստ:

Հողի կառուցվածքը, նրա ֆիզիկական հատկություններն այստեղ չեն քայքայվում, քանի վոր դանդաղ, բարակ հոսանքը, կամաց-կամաց թրջելով առեն մի փոքր հողակոշտ և ծծվելով հողաչերտի մեջ հորիզոնական և ուղղաձիգ ուղղությունով, չի քայքայում նրան, ստրուկտուրան մնում է անխախտ, ոգային պայմանները բույսերի արմատների հա-

մար մեռած են բարենպաստ: Յեկ այս ձևի մշակութային քանակը անհավանական է:

Ձրի տնտեսման տեսակետից ել այս ձևն ավելի նպաստակարար է: Այս ձևով ջրված 1,5 հեկտարի ջուրը հավասար է մեր սովորական ձևով ջրվող մեկ հեկտարին տրված ջրի քանակին: Ուստի, կիրառելով ջրելու այս ձևը,

Նկ. 1. Ակոսային ձևով ջրելը

մեր ունեցած ջրային պաշարով, հնարավոր կլինի ընդարձակել բամբակի տարածությունը: Ձրելու այս ձևը հնարավորություն է տալիս բամբակի համար ոգտադորձել զգալի թեթևություն ունեցող հողամասերը: Նաև հնարավորություն է տալիս լրիվ մեխանիզացիայի մշակման պրոցեսներն, ինչպես ցանքից առաջ, նույնպես և ցանքից հետո:

Ձրելու այս ձևը մեծ հաջողություն կունենա մեր կուտակած թուղթի քանակից և խորհանդեսներով:

Ձրելու տեխնիկան բարդ չէ: Ձրելուց առաջ կուտակված տորով պետք է ակոսներ բացել, ակոսների մեջ թողնել ջրի թույլ հոսանք, այնպես, վոր ակոսը հանդարտ, հավասար թրջվի, և յերբ հակառակ ծայրից ջուրը դուրս կգա, հոսանքը կարելի չէ ավելացնել և ջուրը թողնել — ժամ: Այս ձևի ջրելը յերկար է տևում: Բայց նույն ժամանակամիջոցում մի ջրվորը մեր սովորական մարզերի մի հեկտարի դիմաց կարող է ջրել 1,5 հեկտար, միանգամից ջուրը կապելով մեծ տարածություն վրա և միայն հետևել, վոր ջուրը առվակները չքանդի: Ակոսի մյուս ծայրից դուրս յեկող ջուրը կարելի չէ ոգտադորձել մյուս դաշտը ջրելու համար: Նկատի ունենալով այս առավելությունները, Անդրյերկոմըն իր վորոշման մեջ առաջարկում է մասսայականացնել ակոսներով ջրելու ձևը:

ՑԱՆԻԸ

Բամբակի բերքի բարձրացման գլխավոր դործոններից մեկը ժամանակին կատարած և լավորակ ցանքն է:

Յերբ ցանքը ժամանակին և կանոնավոր է կատարված, ցանածը տալիս է հավասար ծած ուժեղ ծիւրեր, վորոնք արագ զարգանալով՝ հաջող պայքարում են զանազան պատահարների դեմ՝ հիվանդությունների, վնասատուների, վատ յեղանակի, խոնավության պակասության և այլն, ու զարգացնելով բավականաչափ կնգույներ առատ բերք են տալիս:

Ինչպե՞ս կատարել բամբակի ցանքը: Այստեղ առաջին նախապայմանն այն է, վոր սերմն ընկնի նպաստավոր պայմանների, այն է՝ վերևում ցույց տված ձևով մշակվող հողի մեջ: Մենք տեսանք արդեն թե բերքատվության ինչպիսի իջեցման պատճառ հանդիսացավ անցյալ տարվա հողի վատորակ մշակությունը: Յերկրորդ պայմանը՝ սերմի վո-

բակն և Սերմացվի համար պետքական հասունացած, նույն-
քան ցրտահարությունը հավաքած սերմերը: Կարեվոր և
նաև սերմացվի մաքրությունը, վոր աղղում և սերմի ծլու-
նակության վրա, ուստի ցանքի համար պետք և տալ թեկից
լավ մաքրած, լինտերով անցկացրած սերմացու: Մի բան
նույնպես չպետք և աչքաթող անել, այդ այն և, վոր սեր-
մացվի մեջ մասամբ խառնված են լինում ճղմած սերմեր,
վորոնք սովորաբար ծիլեր չեն տալիս, մասամբ ել մերկ սեր-
մեր, վորոնք թեև առողջ ծիլեր տալիս են, բայց թեև լի-
նում և ցածրորակ ու կարճ, և պակաս բերեք և ստացվում:
Ուստի, ցանքից առաջ անհրաժեշտ և դտել սերմացուն՝
ձեռքով ջրկերով անպետք սերմերը: Զտած սերմը, վորա-
կով բարձր սերմը ապահովում և բարձր բերքատվությունը:

Մեր բամբակացան շրջանների անցյալ տարվա ցանքի
փորձը պարզ ցույց տվեց, վոր ցանքի ուղացումը պատճառ
հանգիստացավ համարյա 50 % պակաս բերք ստանալու:
Սարգարաբաղի ՄՏ կայանի տվյալների համաձայն, Ղուր-
դուղուլիի շրջանի համար նշանակված ցանքի վերջին ժամ-
կետին՝ մայիսի 10-ին, ցանված և յեղել միայն 4-000 հեկ-
տար, այսինքն՝ սլանով նախատեսված տարածության 40
տոկոս: Մասսայական ցանքը վերջացել և մայիսի 25-ին,
վորոչ տեղերում տեվելով նույնիսկ մինչև հունիսի սկիզբը,
իսկ կրկնացանը շարունակվել և մինչև հունիսի 26-ը: Հիմա
կանում ցանքի սահմանված ժամկետը ձգձգվել և 20-25 ու-
րով: Այստեղ յերկարատե և տաք աչնան վրա հույս դնելը
միանգամայն անթույլատրելի յեր, քանի վոր յերկար տա-
րիներ ժամը ցույց և տվել, վոր մեր բամբակացան շըր-
ջաններում աչնան ցրտահարություններ կարելի յե սպասել
նույնիսկ հոկտեմբերի 25-ից: Մեզ մոտ մայիսին, մասնա-
վանդ հունիսին կատարած ցանքերը կորցնում են իրենց
բերքի 50 %-ը, նույնիսկ ավելին, ուրեմն՝ ցանքի ամեն մի
որվա ուղացումն առաջացնում և բերքի զգալի կորուստ,
մանավանդ նավթոցի ու ցանքի ուղացումը, վորովհետև նավ

թացին մեր սովորական կինդից 10-12 որով ուշ և հասունա-
նում: Այս հանդամանքի վրա անցյալ տարի ուղադրություն
չեն դարձրել և նավթոցի ու հատկացված հողամասերն ա-
մենից ուշ են ցանվել: Որինակ՝ Շահրիարի յենթաշրջանը,
վորտեղ ցանքը շարունակվել և մինչև մայիսի 29-ը, կամ
Վեդիի շրջանը, վորտեղ նավթոցի ու կրկնացանը կատար-
վել և հունիսին: Բամբակը տաքություն սիրող բույս և և
նրա սերմերը ծելու համար պահանջում են բավականաչափ
ջերմություն:

Յեկուուի 15 աստիճան ջերմություն պարունակող հողի
մեջ ցանած սերմերը 5-6-րդ որը տալիս են հավասար ծի-
լեր: Յեթե ջերմությունը պակաս և, ծիլերն ուղանում են,
տիտլոզի յ ոգևորող յ Ռաթ յ մոտոյտհո յ յոսոյի
հիվանդությունների, ծելը յերկու-յերեք շաբաթով ուղա-
նում և և սերմերի մի մասը փտում: Մյուս կողմից՝ շատ
վաղ ցանելու դեպքում ծիլերը յենթարկվում են դարնան
ցրտահարություններին:

Ինչպես վորոշել ցանքի ժամանակը: Բացի ջերմաստի-
ճանից, մի շարք տեղերում գյուղացիք ցանքի ժամանակը
վորոշում են և այլ նշաններով, որինակ՝ Միջին Ասիայում
կարմիր կակաչի մասսայական ծաղկումը համարվում և
հաստատուն տաք յեղանակների նշան, ինչպես և հողի լավ
տաքությունը: Այդ ժամանակ գյուղացիք գլխեն, վոր ցա-
նելու լավ ժամանակն և:

Մեր պայմաններում բամբակի ցանքի ժամկետն ու-
սումնասիրված և Գանձակի Սեյկեցիոն կայանում՝ Հայաս-
տանի հեռակեաններում կատարած 2-3 տարվա փորձերով:
Ուստի, ցանքի համար Հողօրդիոմատի սահմանած ժամ-
կետները՝ ապրիլի 20-ից մինչև մայիսի 10-ը՝ ապահովում
են ցանքի ամենալավ ժամանակը: Ցանքը \$* որից ավել
չպետք և տեվի, հակառակ դեպքում՝ բամբակի բերքին ցըր-
տահարության վտանդ և սպառնում:

Ցանքի ժամանակը շատ կարճ և, ուստի՝ բոլոր բամբա-

կապանները—թե խորհրդատուութիւնները, թե կոլտնտէսութիւնները և թե չքավոր, միջակ մեծատնտեսներն այնպէս պետք է դասավորեն աշխատանքները և իրենց ուժերը, վոր ցանքը վերջացնեն նշանակված ժամկետին: Յանելով ժամանակին, մենք կտեսնենք լրիվ բերք, իհարկե, հետագայում լրիվ և կանոնավոր մշակութիւնը կատարելու պայմանով:

Սերմը պիտի պատրաստել նախորոք: Բամբակի սերմը կարծր պատիճ ունի, վորը դանդաղեցնում է ծելը: Յեթե սերմը թրջված չէ, լցնում են տոպրակներէ մեջ և մի կամ յերկու որ, ըստ հնարավորութեան, դնում հոսող ջրի, որի նակ՝ առվի մեջ, իսկ յեթե հոսող ջրի մեջ չի դրված, իարկավոր է ջուրը շուտ-շուտ փոխել: Սերմը յերկու որից ավելի չի կարելի թողնել ջրի մեջ, հակառակ դեպքում նա արագորեն ծլում է, իսկ ցանկու ժամանակ այդ ծիւրը կկոտրվեն և սերմը կփչանա: Լավ թրջված սերմը պետք է ուռչի և մատներով սեղմելիս միջուկը դուրս պրծնի: Մեր բամբակացան չըջաններում ցանքը կատարվում է շարքացանով: Դեռ անցյալ տարի մեր կոլտնտեսական, չքավոր և միջակ մասսաները համոզվեցին շարքացանի առավելութիւնների մեջ:

Խնչ առավելութիւններ ունի շարքացանը:

Շարքացանը ցանքը կատարում է ուղիղ շարքերով, սերմերը հողի մեջ ընկնում են միմյանցից հավասար հեռավորութեան վրա և հավասար խորութեամբ: Անձրեմներէ հետո հողի կեղեվակալումը շարքացանի պայմաններում վոչ մի վտանգ չի ներկայացնում. սերմերից դուրս յեկած ծիւրը միահամուռ ուժերով ճեղքում են հողի կեղեվը: Նոսրացում կատարելը շատ հեշտ է. ուղիղ շարքերում բույսերի մեջ թողնվում է հավասարաչափ տարածութիւն: Շարքացան դաշտի բոլոր թփերն իրենց զարգացման համար հավասար տարածութիւն ունեն, հավասարաչափ տպահովված են սնովաբով, արևով և լույսով:

Շարքացան արած դաշտում հնարավոր է մեխանիզացիայի յենթարկել նաև մշակման մյուս պրոցեսները, վերջ հեշտացնում և եփանացնում է բամբակի ցանքի խնամքը: Բացի դրանից, շարքացանը 40 % -ով տնտեսում է սերմը, ժամանակը, հեշտացնում է աշխատանքը: Շարքացան արած դաշտում միաժամանակ դուր սյեկած ծիւրն արագորեն աճում են, ծաղկում, կնդուղներ կազմում և ավելի բերք տալիս, քան շաղագանի դեպքում և ստացվում է վորակով ավելի լավ բամբակ: Խնամքն ավելի հեշտ է և աշխատանքն ավելի արագ է կատարվում:

Շարքացան արած դաշտում հեշտ է նաև պարքարել վնասատուների դեմ: Շարքերով անցնելը և ծածուկը սրսկելն այնքան էլ դժվար չէ բամբակացանի համար, և այդ աշխատանքը ապարդյուն չի անցնի:

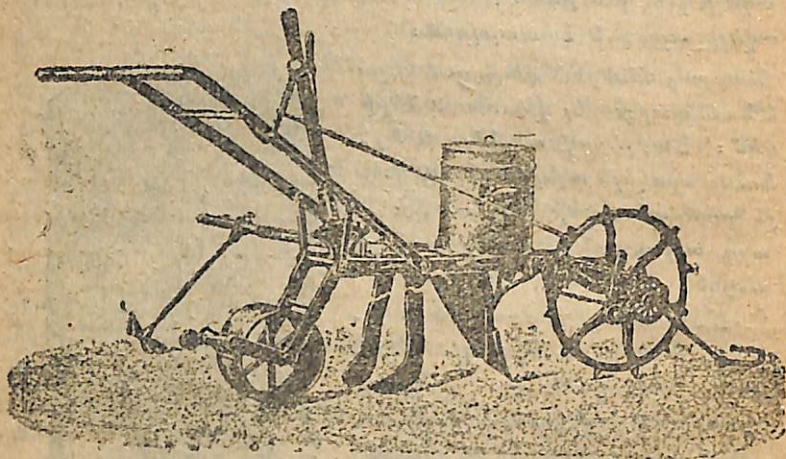
Մեզ մոտ ընդունված է ե. վերի, Ռեկորդ և Արմալիտ սիստեմի շարքացանները: Իրենց կառուցվածքով բամբակի շարքացանները շատ տարբեր են լինում, բայց բոլորն էլ ունեն հետևյալ գլխավոր մասերը. անիվներ ու նեցուղ շրջանակի վրա ամրացրած է յերկաթյա արկղ սերմացվի համար: Արկղի հատակի վրա գտնվում է դուրս ձգող ապարատը, վորն այնպես է հարմարեցրած, վոր ըստ ցանկութեան կարողանա ցանել շատ կամ քիչ:

Արկղին ներքինի հարում է սերմ անցկացնող խողովակը, վորի ծայրին խոփ է կցված: Խոփը, դրածիքը շար-

Նկ. 2. Եվրեի սիստեմի շարքացանի ապարատը:

վելու ժամանակ, քիչ բարձրանում և հողը և նույն միջոցին սերմերն ընկում են անհրաժեշտ խորութեան մեջ: Շարքացանով ցանք անելիս անհրաժեշտ և ուշադրութիւն դարձնել չարքերի հավասարութեան և ցանքի խորութեան վրա: Անցյալ տարվա ցանքը յեղել և շատ անվորակ: Յանքը կատարվել և անհավասար չարքերով, ամբողջ չարքեր մնացել են չը ցանված: Այստեղ, բացի վարի անվորակութիւնից, մեծ նշանակութիւն և ունեցել նաև անասունների ուժաստպար-

Նկ. 3. Մի շարքացանի շարքացանը (Եվերի գործարանի) ունեւթյունը՝ կերի պակասի հետևանքով, ինչպես և ցանք տնողների անվորակ լինելը:

Վոչ պակաս նշանակութիւն ունի նաև ցանքի խորութիւնը, վորպիսի հանդամանքը շատ տեղերում անուշադրութեան են մատնել կոլտնտեսութիւնները: Հաճախ կարելի չէ հանդիպել կամ շատ խոր կատարած ցանքի, վորի հետևանքով ծիւրերը դուրս են յեկել դեղին և վախտ, հետևապէս յենթակա հիւմոսութիւնների և անընդունակ առողջ բույսեր աւելու, կամ յերեւ կատարված ցանքերի, վոր-

բայց սերմերն առաջին անգամ ջրէլիս քշվել, տարվել են, վորով և պետք և հաճախ բացատրել մեր բաժնակի դաշտերում նկատված բացուտները: Այսպիսով, մի հեկտարի վրա դրնված բույսերի նորմալ թիւը շատ քիչ և յեղել, հետևապէս և շատ քիչ բերք և ստացվել: Ահա անցյալ տարվա այս բացերն են, վոր ստիպում են մեզ մեր ուշադրութիւնը բեւեռել բաժնակի մշակութեան բոլոր պրոցեսների վորակի վրա:

Բայլէիկյան յերրորդ դարնանացանը պետք և ապահովել լծկան անասուններով և կերով, վորպեսզի ցանքի ժամանակ չկանդնենք անցյալ տարվա անհաջողութեան առաջ, յերբ ցանքի աշխատանքները դադարում էին լծկան անասունների ուժաստպարութեան պատճառով, կամ անխնամ վերաբերմունքի հետևանքով: Յուրաքանչյուր կոլտնտեսական պիտի լալ խմանա, վոր նա դարնանացանի համար պարտավոր և ունենալ բաւարար քանակութեամբ կեր, վորպեսզի կադմակերպած ձիա-յեղային խմբերը տրակտորների հետ հավասարապէս աշխատեն և ավարտեն ցանքը պահանջված ժամկետներին:

Մյուս կողմից՝ չարքացաններն աշխատանքի պիտի տանել պատրաստված կադերով, ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացնելով աշխատանքի վորակի վրա, կանոնավորել չարքացանն այնպէս, վոր սերմերն ընկնեն հավասար խորութեան խոնավ հողի մեջ, վորն ապահովում և սերմերի միաժամանակ և հավասար ծլումը:

Սերմը հողի մեջ դրելու ամենահաջող խորութիւնը պետք և համարել 4-5 սմ., թեև վորոշ դեպքերում այդ խորութիւնը կարող և փոխվել, նայած հողի տեսակին և խոնավութեանը: Որինակ՝ արաթի դեպքում խորութիւնը պիտի լինի 5-6 սմ.: Վորպեսզի չարքերի հավասարութիւնը պահպանվի, չարքացանի մարկիորը նշանակում և չարքերը: Սահրաժեշտ և ստանալ ուղիղ չարքեր, վորպեսզի հետագայ-

յում հեշտ լինի միջնորդային մշակությունը: Շարժացան-
ների մարկյորը մեծ մասամբ դիտկավոր է լինում:

Տրակտորային ցանքի համար կարելի չէ դործածել 2-3
չարճացանի մեքենաներ, ամրացնելով նրանց մի ընդհանուր
չըջանակի վրա: Յեթե շարճացաններն ամուր ամրացրած
չլինեն, յերբեք չի կարելի հավասար շարճեր ստանալ, իսկ
անհավասար շարճերի դեպքում կդժվարանա միջնորդային
մշակությունը:

Յերկշարճանի մեքենայով և տրակտորով աշխատեցնե-
լու դեպքում որական կարելի չէ ցանել 10 հեկտար, օակայն
այդ արտադրողականությունը կախված է նաև հողի մշակ-
ված լինելուց, դաշտի տարածությունից և այլ պայմաննե-
րից:

Բայլչեիկյան յերրորդ գարնանացանին տրակտորային
օւժով կատարված ցանքը պետք է կազմի կոլտնտեսություն-
ների ամբողջ ցանքի տարածության 25, իսկ խորհտնտեսու-
թյունների՝ 50 տոկոսը:

ՄԱՐՏԱԿԱՆՈՐԵՆ ԴԻՄԱՎՈՐԵՆՔ ԲԱՅԼՇԵՎԻԿՅԱՆ ՅԵՐՐՈՐԴ ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԸ

...«Մեր՝ աշխատելու կամքը, նոր ձեվով աշխատե-
լու մեր պատրաստակամությունը, պլանը կատարե-
լու մեր վճռականությունը նորանոր հաղթանակնե-
րի դբավանքն են» (ՍՍՍԻՆ):

Համկոմկուսի սեպտեմբերի 31-ի վորոշմամբ այս՝
1932 թվի բայլչեիկյան յերրորդ գարնանացանին Հայաստա-
նի բամբակացան չըջաններում պետի ապահովվի 30 հազար
հեկտար բամբակի ցանք: Անմիջապես կատարելով մեզ առա-
ջադրված ազդրեմպլեքսը, պետք է ապահովենք 30 հազար
հեկտ. բամբակի տարածության ցանքը, վերից 500 հեկտա-
րը լինելու յե սանձիւլոր բամբակ: Այդ ամենը մեր դործու-
թաններին տալու յե 27-900 տոնն բամբակ:

Այս խնդրի իրականացումը պահանջում է մասնակեր-
լայնորեն մոբիլիզացիայի յենթարկել, կազմակերպել նրանց,
գլխավորել նրանց ակտիվությունը:

Շըջանային կոուսկցական, խորհրդային և կոլտնտե-
սական կազմակերպություններն ու որդանները պետք է լայն
մասսայական աշխատանք ծավալեն պլանների իրականա-
ցումն ապահովելու համար, հարվածելով պլանները չկա-
տարելու աջ ուղորտունիստական տենդենցները, շտապ կեր-
պով պլանները կոնկրետացնելով և հասցնելով դյուղ, կոլ-
տնտեսություն, կուլակներին և ունեւորներին պետք է տըր-
վեն կայուն առաջադրանքներ:

Նախապատրաստական աշխատանքների լնթացքում մեր
ուշադրությունը պետք է կենտրոնանա կոլտնտեսություն-
ների կազմակերպական-տնտեսական և քաղաքական ամրաց-
ման վրա, ել ավելի դարգացնելով այդ կոլտնտեսություննե-
րը և 1932 թ. բամբակադործական չըջաններում հիմնակա-
նում ավարտելով համատարած կոլեկտիվացումը, նրա հի-
ման վրա կուլակությունը վերացնելով իբրև դասակարգի:
Պետք է ազդրոտինիկական լայն ոգեւթյուն ցույց տալ կոլ-
տնտեսական արդիւնպլանները կազմելու դործին, այդ պը-
լանները չվերածել սոսկ թվական տվյալների, այլ ուշադրու-
թյուն դարձնել աշխատանքի լայն կազմակերպման վրա, ար-
մատացնել դործավարճը, վերացնել դիմադրելությունը, մը-
մատացնել յերմաները՝ յեղնելով լավադույն հար-
վածայինների արտադրանքից: Բայլչեիկյան 3-րդ գարնա-
նացանը կազմակերպելու համար մեծ և վճռական տեղ է
տըրվում Մ.Տ. Կայաններին: «Մ.Տ. Կայանների աշխատանք-
ների մեջ, վորոնք խորհտնտեսությունների հետ միասին
հանդիսանում են սոցդյուղատնտեսության առաջավոր ջո-
կառները, պետք է մացնել շտապ վճռական չըջադարճ կոլ-
տնտեսությունների կազմակերպական և տնտեսա-քաղաքա-
կան ամրացման դործում» (Անդրյերկոմի վորոշումը):

Մ.Տ.Կ. կոլտնտեսությունների աճման և ամրացման գործում հանդիսանալով հաստատուն տեխնիկական բազա, պետք է հիմնականում ղեկավարեն վոչ միայն աշխատանքի տեխնիկական կողմը, այլև պետք է հանդիսանան կոլտնտեսական արտադրության իսկական կազմակերպիչները և ղեկավարները, պայքարելով վորակական բարձր ցուցանիշներին համար»:

Պատրաստվե՞նք մարտականորեն դիմավորելու բայլչե-վիկյան յերրորդ դարնանացանը: Անհրաժեշտ է ուժեղ թափ հաղորդել գյուղգործիքների, մեքենաների և տրակտորների վերանորոգման աշխատանքներին, այն հաշվով, վոր վարի մոմենտին արակտորային պարկը միանգամայն պատրաստ լինի աշխատանքները բայլչեիկորեն կատարելու համար:

Տրակտորային պարկի լրիվ ոգտադործման հետ միատին անհրաժեշտ է կազմակերպել կենդանի քաշող ուժի լրիվ ոգտադործումը: Վոչ մի լծկան գարնան վարի և ցանքի յետուն աշխատանքների ընթացքում անգործ չպիտի թողնել: Զիու-յեղան խմբերի աշխատանքը պետք է զուգադիպի տրակտորի աշխատանքներին: Այդ պետք է դիտակցի յուրաքանչյուր կոլտնտեսական, յուրաքանչյուր միջակ և չքավոր գյուղացի՝ ավելի մեծ ուշադրություն դարձնելով և խնամելով իր լծկան անասուններին:

Բացառիկ նշանակություն պետք է տալ ջրատնտեսական աշխատանքներին, դարնան վուռգման համար կարգավորել ջրային ցանցը, ամրացնել գետերի ափերը, կարգավորել և մաքրել առուները, այդպիսով ապահովելով դարնան արաթի աշխատանքները:

Այս բոլոր աշխատանքներում, ինչպես և վարի ու ցանքի աշխատանքներում պետք է լայնորեն ծավալել սոցմրցումն ու հարվածայնությունը ընկ: Սաալինի Յ ցուցումների հիման վրա, լայն կերպով կիրառելով գործավարձը, մացնե-լով անահաշվարկը, բոլոր ողակներում վերացնելով դիմա-

դրկությունը, սկսած Մ.Տ. Կայանի դիրեկտորից մինչև վերջին կոլտնտեսականը, չքավոր և միջակ գյուղացին պտտա-խանաուու դարձնելով իրեն հանձնված գործի համար, միշտ նշանաբան ունենալով պայքարը բարձր վորակի համար: Պետք է միշտ հիշել, վոր «մեր արտադրական պլանները սոոկ թվերի աղյուսակներով և առաջադրանքներով չեն սահմա-նադիակվում: Արտադրական պլանն իրոք հանդիսանում է մի-լիոնավոր մարդկանց կենդանի և պրակտիկ գործունեյու-թյունը: Մեր արտադրական պլանի իրական լինելը՝ նոր կյանք կերտող միլիոնավոր աշխատավորներն են: Մեր ծրու-դրի իրական լինելը կենդանի մարդիկ են: Մենք ենք ձեզ հետ, մեր աշխատելու կամքը, նոր ձևով աշխատելու մեր պատ-րաստակամությունը, պլանը կատարելու մեր վճռականու-թյունը»: (ՍՏԱԼԻՆ)

Յեվ յեթի մենք ասենք, վոր ունենք այդ վճռակտու-թյունը բայլչեիկյան այս յերրորդ դարնանացանին, «հետե-վապիս մեր արտադրական ծրագիրը կարելի յե իրականացնել և պետք է իրականացվի»: (ՍՏԱԼԻՆ)

«Ազգային գրադարան»

NL0280623

19.117

